

Проблемні комунікативні ситуації та діалогічне мовлення як основа розвитку творчого мислення у навчанні іноземних мов

Гордій О.М.

Україна, Івано-Франківськ, ІФНТУНГ, кафедра німецької та франц. мов

В статтє характеризується коммунікативный метод обучения иностранным языкам и его важные составные для формирования творческой личности и обретения необходимых языковых навыков: диалог и проблемные коммунікативные задачи.

Сучасний розвиток суспільства передбачає, що до системи управління всіх рівнів мають прийти люди нової генерації. Щоб бути на рівні сучасних вимог, спеціалісти повинні постійно удосконалювати свою професійну майстерність, самостійно здійснюючи пошук і оволодіваючи науково-практичною інформацією, пов'язаною з фахом, та використовувати її в своїй діяльності.

У зв'язку з розширенням і поглибленням ділових і науково-виробничих контактів із зарубіжними країнами все більшого значення надається вивченню іноземних мов. Академік Л. Щерба, розглядаючи загальноосвітнє значення іноземних мов, вважає, що з цієї точки зору, тобто в першу чергу для розвитку розумових здібностей студентів, навчання мов стоїть на першому місці. Школа, позбавлена філологічного елемента, є школою однобокою, яка не може виховувати людей високої культури. Однак культурне збагачення особистості засобами іноземної мови відбувається лише тоді, коли студент може відчутти цінність того нового, що йому запропоновано, або що він сам відкрив, використовуючи свій творчий потенціал. Творчість – це діяльність людини, яка створює нові матеріальні та духовні цінності, що мають суспільне та професійне значення. З педагогічної точки зору в умовах вищої школи найважливішим завданням є вирішення проблеми виховання та самовиховання студента як творчої особистості шляхом переходу від екстенсивних до інтенсивних форм та методів організації навчальної та наукової творчості студентів. Відомий дослідник здібностей Н. В. Лейтес писав, що багатосторонній розвиток здібностей – це нормальне, повноцінне відображення можливостей людини. Творче мислення студентів може бути сформоване у процесі проблемного викладу і опрацювання матеріалу під час практичних занять з іноземної мови і в ході активного обговорення різних точок зору, дискусій, проблемних ситуацій, діалогів тощо.

Ринок праці висуває свої вимоги до якості знань і рівня підготовки фахівців для роботи в умовах ринкової економіки. Для спеціалістів із вищою освітою знання іноземної мови стає не тільки засобом отримання інформації з оригінальних джерел, але і засобом професійної комунікації. Зміна соціального замовлення на володіння іноземною мовою визначила нові підходи до мети навчання, до визначення навчального процесу як іншомовної мовленнєво – розумової діяльності, поставила вимогу переосмислення існуючої моделі методичної концепції навчання іноземної мови у вищому навчальному заході. Педагогічні інновації у практиці підготовки фахівців мають бути послідовно проведені у всіх формах роботи з ними і охоплювати як загально – методичні рівні навчального процесу (нові навчально – методичні матеріали, нові методи тестування, використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, діалогічний метод), так і його практичні ланки, які дозволяють об'єднувати воедино теорію і підготовку безпосередньо на робочих місцях, формувати підприємницькі навички, ініціативність. Процес оволодіння іноземною мовою розглядається як процес набування комунікативної компетенції, рівень якої повинен бути не нижче такого, що дозволяє використовувати мову практично, а метою навчання є засвоєння і володіння іноземною мовою як засобом вираження своїх думок.

Комунікативний підхід є пріоритетним у теорії та практиці навчання мов. Принцип комунікативності передбачає побудову процесу навчання іноземної мови як моделі процесу реальної комунікації (Ю. І. Пассов).

На думку Л. А. Петровської, в процесі формування комунікативної компетентності спеціаліста необхідним є використання всього набору «засобів, орієнтованих як на розвиток суб'єкт – суб'єктних, продуктивних, особистих сторін спілкування, так і його суб'єкт – об'єктних, репродуктивних, операційних складових». Принцип комунікативності має на увазі збереження в навчально – мовленнєвій практиці основних характеристик і умов природного процесу спілкування: умотивованість висловлювань, їх спрямування на конкретну особу, ситуативність, варіативність, емоційне забарвлення тощо.

Сьогодні вже можна вважати доведеним той факт, що діалог – це основа творчого мислення, що розвиток діалектичності як компонента творчого мислення неможливий без діалогу. Методисти цілком справедливо вважають, що навчання усного мовлення слід починати із діалогу. Тоді з самого початку іноземна мова представляється як процес, як нова форма спілкування, і навчання

починається із намагання встановити комунікативний контакт як з групою, так і з окремими студентами. Саме у діалозі найповніше проявляються творчі здібності студента. Адже у діалозі проявляється критичність мислення особистості.

Слід наголосити на важливості терпимості викладача до помилок під час навчання діалогу. На нашу думку, виправляти помилки потрібно не постійно, а лише тоді, коли вони заважають розумінню висловлювання іншими студентами.

Також дуже важливим є індивідуальний підхід. Слід добре вивчити студентів групи, їх інтереси, характери, досвід, відносини у колективі і вміло використовувати їх на занятті. Необхідно завжди пам'ятати, що кожна людина – це творча особистість.

Студент і викладач мають бачити один в одному мовних партнерів. За визначенням Г. А. Китайгородської, викладач має бути джерелом інформації, лідером колективу і в той же час його членом, у якого є особливий авторитет, прикладом норм поведінки, моделлю майбутньої мовленнєвої діяльності, організатором психологічного клімату, керівником міжособистісних відносин. Велике значення, як відзначає А. А. Леонтьєв, має самовіддача педагога: його енергійність, доброзичливість, емоційність, чіткість та логічність викладення. Формалізм, байдужість вбивають дух спілкування. Важливим є також розвиток творчих здібностей викладача. Адже він має залучити студентів не лише до діалогу, але і до виконання інших комунікативних завдань, до повноцінної дискусії. Як відмічає В. Л. Скалкін, з усіх видів групової бесіди найбільше наближується до звичайного спілкування за своєю вмотивованістю саме дискусія.

Комунікативне завдання, як відомо, виникає на основі комунікативної ситуації як сукупності обставин дійсності, які спонукають індивіда до участі в мовленнєвому контакті. В ході вирішення комунікативних завдань одночасно відбувається як стимулювання розумової діяльності і пізнавальний пошук того, хто говорить, так і становлення власне мовленнєвого вміння.

Проблема, яку в загальному можна описати як дефіцит інформації, протиріччя в способі виконання будь-якої діяльності, є стержнем ситуацій, які називають проблемними.

Для передачі складного предметного змісту необхідно володіти об'ємним запасом засобів для вираження різноманітних намірів – від оцінки до контраргументування. Вище сказане переконує в необхідності, по – перше, використовувати обговорення проблем в ролі засобу розвитку іншомовного мовлення студентів. І, по – друге, визначивши співвідношення проблемності

форми і проблемності змісту, навчитися оптимізувати процес формування і вдосконалення мовленнєвих умінь студентів.

Спочатку слід визначити, яку ситуацію вважати проблемною і яким чином оцінювати ступінь її проблемності. Аналіз підходів до вирішення даного питання (Бабінська П.К., Мельник А.Е., Пассов Є.І, Ейгер Г.В., Шарідова З.Г.) дозволяє виділити ряд наступних критеріїв проблемності ситуації:

- новизна презентації проблеми;
- соціальна актуальність;
- відповідність змісту проблеми віковим інтересам учнів, студентів;
- особистісна значимість;
- повнота інформації про проблему;
- направленість до інтелектуально – емоційної сфери тих, хто навчається.

Мільруд Р.П. наводить наступну типологію проблемних ситуацій: поведінкові, морально – етичні, суспільно – політичні та науково – пізнавальні проблеми. В проблемних задачах поведінкового типу реалізуються комунікативні наміри запиту і видачі інформації і висловлювання власної думки комунікатора, погодження чи незгоди з чужою. В проблемних задачах морально – етичного типу реалізуються комунікативні наміри оцінки і висловлювання думки. В соціально – політичних проблемних ситуаціях передбачається володіння умінням коментування і аргументування. В науково – пізнавальних проблемних ситуаціях засобами висловлювання, оцінки, умінням коментування, аргументування і контр аргументування.

Перелік комунікативних намірів – констатація, оцінка, аргументування, контр аргументування – дозволяє переконатися в зростанні мисленнєвих операцій, необхідних для актуалізації комунікативних намірів.

Зрозуміло, що на початковому етапі навчання використовуються проблемні ситуації найменшої складності. Поступово частка рецептивно – репродуктивних вправ, і, відповідно, також і репродуктивного говоріння зменшується, збільшується об'єм продуктивних висловлювань спонтанного характеру.

Різною є необхідність експонування проблемних ситуацій різного типу за допомогою текстів: поведінкові та морально – етичні проблемні ситуації можуть стати поштовхом до дискусії без попереднього читання студентами тексту. Для інших ситуацій необхідно використовувати опору на текст, публіцистику.

В цілому використання проблемних комунікативних ситуацій в навчанні іншомовному спілкуванню сприяє не тільки успішному розвитку комунікативної

компетенції студентів, але також стимулюють формування моральних цінностей і світогляду майбутніх спеціалістів.

Перелік посилань

1. Бабинская П.К. *Некоторые пути создания проблемных задач в процессе овладения иноязычной речью/ Методика обучения иностранным языкам. Романское и германское языкознание. Выпуск 1.* – Минск: Высшая школа, 1986. – С. 26-31
2. Ейгер Г.В., Рапопорт И.А. *Проблемные задачи в обучении иностранным языкам/ Иностранные языки в школе.* – 1992. - №5. – С. 17-22
3. Китайгородская Г.А. *Интенсивное обучение иностранным языкам: теория и практика.* М.: Русский язык, 1992.
4. Лейтес Н. С. *Умственные способности и возраст.* - М. Педагогика, 1971.
5. Леонтьев А.А. *Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии: избр. психол. тр. / А. А. Леонтьев; Моск. психол.-социал. ин-т; гл. ред. Д.И.Фельдштейн.* - М.: Изд-во Моск. психол.-социал. ин-та; Воронеж: НПО "МОДЭК", 2004.
6. Мельник А.Е. *«Проблемный подход» при обучении устному высказыванию (I курс языкового факультета)// Психология и методика обучения иностранным языкам в вузе/ Сборник трудов МГПИИЯ им. М. Тореца, часть 2.* – М.: 1976.- С. 72-97
7. Мильруд Р.П. *Организация обсуждения проблемы на уроке иностранного языка// Иностранные языки в школе.* – 1986. - №4. С. 34-37.
8. Пассов Е.И. *Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: Пособие для учителей иностранных языков.* – М.: Просвещение, 1985.
9. Пассов Е.И., Шаридова З.Г. *Коммуникативное мышление как феномен и его структура// Коммуникативный метод обучения иноязычной речевой деятельности/ Сборник научных трудов.* – Известия ВГПИ. - т.221. - Воронеж: Издательство ВГПИ, 1982. – С. 12-23.
10. Петровская Л.А. *Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг.* - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989.
11. Скалкин В.Л. *Обучение диалогической речи : (на материале англ. яз.) : пособие для учителей.* - Киев : Рад. шк., 1989.
12. Щерба Л.В. *Об общеобразовательном значении иностранных языков // Вопросы педагогики.* 1926. Вып. I. С. 99–105.